

Az esztétika másik nyitottsága filozofikus; iránulásában óriási feladatkör kikerülhetetlen vállalását hordozza: a művészet és a társadalom örök viszonyának az elemzését. Ebben a vállalásban az esztétika nyitottsága etikailag konkretizálódik: interferál a művészet és az erkölcs struktúrájával. Ezért itt a feladat megállapítani, hogy a művészet mennyiben közös tárgya az esztétikának és az etikának; melyek a kérdésfeltevések különbségei és hasonlóságai; miként bővül az esztétika kategóriarendszere napjainkban esztétikai-etikaivá; miben áll az etikai és esztétikai azonosság és konfliktus társadalmi fontossága, és miért mindinkább erkölcsi töltésű ma nemcsak századunk művészete maga, hanem a róla alkotott ítélet is. Végül, e második nyitottság struktúrájából kimutatható az univerzumok viszonya is: a művészi szépség és az eljövendő szépség birodalmainak (Marx) a viszonya. Ma ez a viszony az esztétikai nyitottság maximális viszonya, amelyet a parttalanság veszélyétől a pólusok kölcsönös feltételezettsége véd: az eszmény és a valóság esztétikai dialektikája. A központban pedig a nevelés problémája áll. Talán mindig is a nevelés volt az esztétika és a művészet dialógusának centráliis témája: szebbé, gazdagabbá tenni az emberi-ség szellemi életét.

Angi István

Az „elvarázsolt tudat” világa

Az emberi pszichikum fejlődése: filogenetikus folyamatba ágyazott ontogenetikus folyamat. A gyermeklélektan ennek is csak egy részét, a gyermek fejlődését vizsgálja. Elkönyin szerint a gyermek fejlődése „a társadalom tagjává való formálódásának, személyiséggé válásának a folyamata”.

Alapvető kérdése tehát az ontogenetikus fejlődés lélektanának, hogy a gyermek fejlődésében milyen tényezők játszanak döntő szerepet. *Tabula rasá*-val születik-e a gyermek, s így személyiséggé válása kizárólag külső környezeti tényezők (nevelés) függvénye — vagy pedig filogenetikus múltjából örökölt belső tényezők beérése?

A kérdés kategorikus megválaszolása szülte a pszichológiában egyfelől az ún. szociológiai elméletet másfelől a preformista irányzatot. E kettőt Stern konvergencia-elmélete próbálta egyesíteni, de hogy ma is mennyire időszerű ez a kérdés, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy Rubinstejn is abból az általános elméleti hipotézisből indul ki, hogy „a külső okok a belsőkön keresztül érvényesülnek”. Ennek bizonyítása és részletes-tudományos kidolgozása a mai lélektan feladata.

ma már dokumentum-értékű — illusztráció leírását két alfejezetre tagolt külön rész tartalmazza. Az egyetlen folyóiratot feldolgozó bibliográfia, önmaga hasznosságán túlmutatva, egyben a hazai magyar filológia nagy adósságaira is figyelmeztet. (*Editura enciclopedică română*, 1972.)

MOLIÈRE: Tartuffe. — Az idén emlékezik meg a világ annak a színész-írónak a 300 éve bekövetkezett haláláról, akinek — épp a Tartuffe miatt — egyetlen pap sem volt hajlandó feladni az utolsó kenetet. Elegáns gesztusa a Kritérionnak, hogy a Molière-évfordulóra, Illyés Gyula pompás előszavával, Vas István mesteri fordításában éppen ezt a művet adta ki a rangos *Dramák*-sorozatban. Anélkül, hogy egyetlen képmutatót is „átnevelt” volna, ez a darab azzal dicsekedhet, hogy megírása óta szakadatlanul minél képmutatóbb, annál adázabb támadásokra ingerli azokat, akiknek halhatatlan prototípusát megalkotta. A legkülönbözőbb felfogásokban játsszák a világ nagy és kis színpadain, hagyományosan és modernül, vaskosan és szublimáltan: a hatás sosem marad el. (*Kritérium*, 1972.)

SZABOLCSI BENCE: Úton Kodályhoz. — Ez a mindössze hatvanhárom oldalas kis könyv értékes darabja a Kodály Zoltán születése kilencvenedik évfordulója alkalmából megjelent kiadványoknak. Elolvasása után óhatatlanul felültek az olvasóban a gondolat: szerencsés az a szellemóriás, akinek olyan követői, munkatársai és folytatói vannak, mint Kodály Zoltánnak. A közel-múltban elhunyt Szabolcsi Bence könyvének minden fejezete (Kodály és az irodalom; Kodály és a világműveltség; Kodály és a magyar népdal stb.) felvillantja a nevelő, a zene-

TEKA

szező, az ember szerepét kora kulturális életében, azt a szerepet, melyet csak úgy tudott teljes mértékben betölteni, hogy bámulatos tájékozottságra tett szert a világ és benne saját népének kultúrájában egyaránt. Az általa megkezdett út még nem ért célhoz, értő tanítványok százaira vár a feladat, hogy a kodályi műveltségemény megvalósuljon. Szabolcsi Bence elemző pontossággal tárja elének a nagy szellemóriás „varázsának” összetevőit. (*Zeneműkiadó, 1972.*)

PERTORINI REZSŐ—HORVÁTH SZABOLCS: Személyiségzavarok. — A *gyakorló orvos könyvtára* 164. könyve orvosoknak íródott, de pszichológusok, biológusok, sőt laikusok számára is érdekesíthető lehet. A személyiség meghatározása és elméleti után, a normál pszichológiai adatokból kiindulva, a személyiség klinikai típusait példákkal ismerteti a szerzőpár. A könyv végén kitérnek a terápiára általános lehetőségeire. A mindennapi életből ismert „nehéz ember” külön egyéniség, komplikált ember, feltűnő furcsaságai ellenére a normális körébe sorolható. „Nem kell kóros személyiségnek lenni ahhoz, hogy valaki bizonyos szituációkra érzékeny legyen.” De az érzékenység orvosi probléma is lehet, hisz a normál személyiségtől a legenyhébb klinikai formáig a skála nagyon széles. Az ábrák és a függelék a szöveg pontosabb megértését szolgálják. (*Medicina, 1972.*)

Az intelligencia mérése. Szerkesztette Kun Miklós és Szegedi Márton. — Wechsler felfogásában az intelligencia képesség, „amely lehetővé teszi, hogy az egyén célszerűen cselekedjék, racionálisan gondolkodjék és eredményesen bányéjk környezetével”. Azt az intelligencia-tesztet, amelyet

Ebből az általános szempontból lehet megközelíteni Mérei Ferenc és V. Binét Ágnes könyvét.*

„Ez a könyv a gyerekről szól. Érzelméről és kötődéseiről, gondolatairól és játékaikról. Arról a sajátos szemléleti módról, ahogyan a világot látja: a *gyermekiről*. Különböző országokban, különféle feltételek között élő gyerekeken végzett vizsgálatokat és kísérleteket ismertettünk. Saját tapasztalatainkkal is hitelesített anyagunkat a *változások* fonalán rendeztük el.” A szerzők ezekkel a mondatokkal indítják a gyermekkor világába az olvasót. Az „elvársolt tudat” (Sartre) valóságosan valótlán világa ez, ahol a *lehet és nem lehet, igaz és nem igaz* szétválasztása egy más, idegen, felnőtli világba való átlépést jelent. Ezért rendkívül nehéz tudományosan, a maga sajátos törvényszerűségeiben feltárni. Az egyetlen járható út: a kísérletezés. Minden kísérlet pedig elsősorban a gyermek életkori sajátosságainak, fejlődési periódusainak a függvénye. Általánosan elfogadott álláspont, hogy a gyermek fejlődése nem folytonos vagy szakaszos, sem monoton ritmusú lépcsőzetes fejlődés. A kutatások azt mutatják, hogy vannak periódusok, amelyekben a fejlődés menete hirtelen, gyors, máskor alig észrevehető, lassú. Tehát egy-egy komplex képesség hirtelen megjelenése mögött, *amely egyben minőségi ugrást is hoz*, az egyes funkciók dinamikus kombinációját kell feltételeznünk. A szerzők anyagrendezési eljárása is korszerű, nem követik a merev fázisbeosztások egyikét sem: „Az egyes jelenségeket abból a szempontból helyeztük el, hogy mikor hoznak *lényeges minőségi változást* a fejlődésben.”

A könyv 44 fejezetcíme egy-egy jelenségcsoportra utal. A kísérleteket (a fejezeteket viszont már kevésbé!) a lélektani mechanizmus magyarázata fűzi egybe.

Az első négy jegyzet anyá és gyermek viszonyát taglalja a születéstől 7—8 hónapos korig. Meglepő, hogy a kísérletek szerint csecsemő és anyá viszonyában mennyire döntő az *emocionális* tényező. Ha az anyá állandóan jelen van a gyerek életterében, s így emocionális légkört teremt, a 7—8 hónapos csecsemő számára még a közömbös tárgyak is érdekessé válnak. A gyermek és anyá viszonyában a szerzők a gyermeken kívüli, külső tényezők elsődlegességét emelik ki, ha ezt nem is fogalmazzák meg tételesen.

A gyermek—külvilág kapcsolatban a szerzők határozottan kimondják: 18—19 hónapos korig „a tárgy mint gondolkodási kategória — s éppen így a többi kategória: tér, idő, mennyiség, sebesség, mozgás stb. — *nem velünk született*. Kialakulása jól követhető folyamat. „Míg a gyermek értelmi fejlődését — a tapasztalás nélkül látott világtól a beszéd kialakulásán át a formális gondolkodási műveletekig — feltáró kísérletek szerves egységbe épülnek, addig a gyermek érzelmi fejlődése etikai-esztétikai arculatának, személyiséggé válásának folyamata kissé háttérbe szorul.

* Mérei Ferenc—V. Binét Ágnes: *Gyermeklélektan*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1972.

A frusztráció jelenségének bemutatásakor szó esik ugyan arról, hogy „a konfliktust az érzelmi kötődés” enyhíti, vagy az élménysűrítésben (szinkretikus sémában) „egy valóságemlék az érzelem révén roppant méretűre nő”, részletesen mindössze *A játéka öröme és az Érzelmi kapcsolat és csoportkötődés konfliktusa* című fejezetekben kapja meg az emocionális tényező az őt megillető helyet. Az érzelmeknek ennél sokkal döntőbb hatásuk van az ember, tehát a gyermek fejlődésében. Platón, Descartes és Spinoza az érzelmekben a testnek a lélekre gyakorolt hatását látja, Freud pedig az érzelmeket egyenesen az ösztönélet mechanizmusai-val hozza kapcsolatba.

A legújabb kutatások szerint az érzelmek nemcsak motiválnak, színeznék, hanem tevékenységekre ösztönöznek, aktivizálnak. Belső vezérlő és koncentráló-mozgató erejük nyilvánvaló, s nem véletlen, hogy Füst Milán az indulatot tartja „a költészet mágiájának”.

A gyermekrajzok esztétikumát vizsgálva a szerzők egy kísérlet eredményeit elemezve megállapítják: „az esztétikus rajzok többségében a gyerekek nagy indulati feszültségtől kísért élményeket dolgoztak föl.”

Tehát az érzelmek jelenléte, aktív szerepe a gyermek életében szorosan összefügg a személyiség kialakulásával. A gyermek a külső világgal való ismerkedése során át is éli az eseményeket. Igaz, hogy ennek az átélésnek az objektív valóság a forrása, de az átélés legfontosabb ismérve mégis az emocionális, amely belül, a gyermek belső világában zajlik le. Tehát az idézett rubinstejni megállapítás („a külső okok a belsőknél keresztül érvényesülnek”) itt is helytálló, viszont a lélektan feladata kibontani az érzelmek fiziológiai alakját, amit elsődlegesen a köztiagy, a hipotalamusz és a vegetatív idegrendszer működése határoz meg.

Marxot parafrázálva a pszichológia tudománya is fölösleges volna, ha a dolgok megjelenési formája (a kísérlet) és lényege (lélektani törvényszerűség) közvetlenül egybeesnének. Kísérlet és törvényszerűség kölcsönös viszonyának feltárásával Mérei Ferenc és V. Binét Ágnes könyve sok helyütt adó-sunk marad. A szerzők a bevezetőben megjegyzik: „Nem törekedtünk arra, hogy a hézagokat spekulatív anyaggal kitöltsük.” Ez becsületes eljárás, de egy *Gyermeklélektan* címen megjelent munkától nem várhatjuk el, hogy ne csak kísérleteket elemezzen, hanem — ha a szempontok megjelölésével is — integrált szemléletet nyújtson? A kérdés annál is inkább indokolt, mint hogy a könyv nemcsak szakemberek, hanem szélesebb olvasórétegek számára készült. (Ha V. Reismann Mariann fotóit lehetőleg az adott jelenség leírásához közel helyezték volna el, ez sok fölösleges lapozástól kímélte volna meg a laikus olvasót.)

Kiss Mihály

Wechsler dolgozott ki, a jelen könyv is hasznosítja, figyelembe véve az elmúlt 30 év alatt bekövetkezett változásokat. Munkája során a kutatócsoport a teszt magyarországi standardizált formáját (fel-nőtt- és gyermekváltozat) használta. Érvényességi próbákat nem végeztek. „E vizsgálatok elvégzését a későbbiekben pótolni szeretnénk.” Elméleti és gyakorlati anyagával ez a könyv „lehetővé teszi, hogy érvényesen meghatározzuk magyar kultúrviszonyok között élő személyek objektív intelligencia-szintjét”. A kitűnő szakkönyv elengedhetetlen tartozéka az alkalmazott lélektan területén dolgozók könyvtárának. Dicséretreméltó vállalkozás, hisz „ötven éve nem jelent meg magyar nyelvű mű az intelligencia-kutatás eredményeiről”. (*Akadémiai Kiadó, 1972.*)

FLORIN GHEORGHITĂ: O.Z.N., o problemă modernă.

— A „repülő csészealj” világszerte egyre többet vitatott problémáját tárgyalja művében a hazai szerző. A titokzatos jelenségre vonatkozó adatok, fényképek, a tények és érvek halmazán kívül igyekszik a fizika terén szerzett ismereteket is az ügy szolgálatába állítani, s megpróbál néhány tudományos hipotézist felállítani az UFO-kat kísérő jelenségek magyarázatára. Annak bizonyítására, hogy a „repülő csészealj” problematikája nálunk nem csak manapság merült fel, néhány régi román dokumentumot is idéz (a XVI. századig visszamenően). Sok mindent megtudunk ezekről a különös repülő tárgyakról, a könyv mégis elsősorban a kérdésfeltevés szempontjából érdekes. (*Junimea, 1973.*)